

De Nieuwe Haven in gebruik, 8 oktober 1886 Op de foto naar aanname: De voorste twee personen zijn de aannemers de Ruiter en Schuyt. Op de achterste rij van links naar rechts, de heren Swets, Spruyt, Burgemeester Beukers en wethouder Rutger Beukers. Overige personen zijn niet bekend.

De kade uit 1886

Wat moet je nou met een oud bouwwerk? Waarom verdient een in 1886 gemetselde muur aandacht te krijgen en waarom moet deze misschien wel worden bewaard? Om die vraag te kunnen beantwoorden is het goed de geschiedenis van de Nieuwe Haven erbij te halen.

De geschiedenis van de Nieuwe Haven begon voor mij met bovenstaande foto, misschien wel de oudste foto van het dorp. U ziet op deze foto een paar vrouwen in de dracht van de 19e eeuw. Ook staan op dit ponton enkele 'hoge heren' te midden van het werkvolk. Dit zijn de bouwer, de opdrachtgever, een opzichter en de ontwerper. De gemeente is in 1885 de opdrachtgever van een groot project: de

Nieuwe Haven. De botters lagen voorheen soms op de ree en in de Oude Haven en nu komt er dus een nieuwe haven. Op de foto is te zien, dat de BU174 een van de eerste botters is die de haven op de dag na de oplevering binnen mag varen. In oude stukken over de Nieuwe Haven is te lezen dat de BU71 al enkele weken ervoor een ligplaats in gebruik heeft genomen.

De haven van Spakenburg was enkele decennia voor de aanleg van de Nieuwe Haven te klein geworden. In het begin van de 19e eeuw waren er in Spakenburg ongeveer 30 vissers. Deze vissers voeren niet in de botters van nu, maar in pluutjes en andere schepen. Rond het midden van de eeuw neemt de vloot enorm toe

De kade ter hoogte van de botenkraan, hier is de schuinestrektijl goed te zien. Foto Pieter de Vos

De kade in de huidige staat, ter hoogte van het clubhuis van WSV de Eendracht. Foto Pieter de Vos

doordat de vissers hun afzetmarkt zagen vergroten. Tien jaar voor de aanleg van de haven was het aantal schepen al opgelopen tot meer dan 170, een heel aantal voor de kleine steeds dichtslibbende kom. Tijd voor actie, zo dachten de schippers. Men begon te lobbyen zoals dat op de dag van vandaag nog steeds gedaan wordt als men een project van stapel wil laten lopen. Enige jaren zijn er overheen gegaan om de plannen rond te krijgen voor een nieuwe haven. Er was eerst het plan om aan de westzijde van de haven een haven aan te leggen maar dit werd helaas afgeketst door het Ministerie van Oorlog, dat aan die zijde een schans had liggen die wij nu kennen als de Oude Schans. Het stuk aan de oostzijde van de haven lag braak en was nog niet eens omdijkt. Rond 1880 werd de gemeente door de vissers opgeroepen om werk te maken van de aanleg van de Nieuwe Haven. Burgemeester Wouterus Beukers houdt zich bezig met het plan en begint in 1883 met de voorbereidende werkzaamheden en, ook toen al, met het

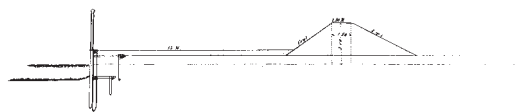
aanvragen van verschillende subsidies bij provincie en rijk. Aangezien de plannen voor inpoldering van de Zuiderzee worden tegengehouden door de landelijke overheid, komt er ruimte om een haven aan te leggen en op 25 maart 1885 krijgt men een bedrag toegewezen door de Tweede Kamer. De vissersbevolking, zo blijkt uit de krant, geeft hier *"hare vreugde te kennen door middel van uitsteken van vlaggen"*. Op 16 juli 1885 krijgt de gemeente ook nog een lening van fl 20.000,- van de provincie. De aanbesteding van de haven kan worden gedaan en alzo geschiedt op 29 september 1885 bij de griffie van Utrecht. Er wordt aanbesteed het *"verbeteren van de zeehaven te Spakenburg, gemeente Bunschoten, begroting fl 57,500;"*. Er waren, zo meldt de krant *"18 biljetten ingekomen; de minste inschrijvers waren de heeren C. de Ruijter en H. Schuite te Hardinxveld voor fl 46.363,-"*, echt al een heel bedrag voor die tijd. In de maand erop wordt er gemeld dat de plannen voor de haven werden gepresenteerd aan de bevolking en

Bovenste gedeelte kade's Nieuwe Haven Spakenburg

1886 schuine strek-stijl

Nieuwe aanleg vanaf jaren 60 rollaag

Ontwerp van de kade, goed te zien de dubbele ankers. ontwerp dhr. J.J. Spruyt 1882.

bron Gemeentearchief.

natuurlijk aan de vissers. Spakenburg zal een moderne haven krijgen.

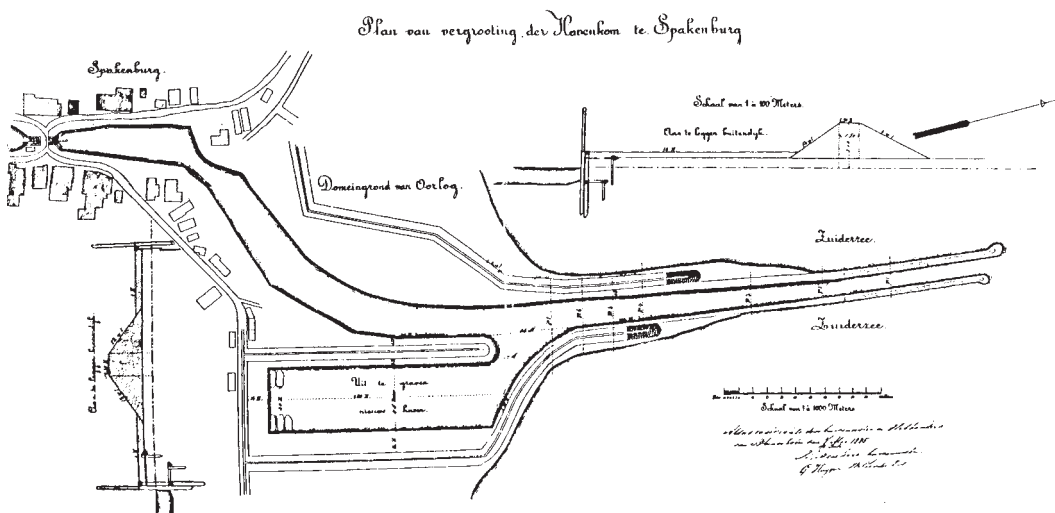
De haven is aangelegd naar een tekening uit 1882 van de gepensioneerde opzichter van Rijkswaterstaat te Amersfoort: de heer Jan Jacob Spruyt. Deze man heeft, zoals u op de kaart kunt zien, een haven getekend van ongeveer 7500 m². De haven wordt geheel omdijkt. Toen de haven in 1882 werd getekend was het Amsterdams Peil het uitgangspunt, met de aanleg werd het in 1885 ingevoerde Normaal Amsterdams Peil (NAP) gehanteerd. De dijken worden aangelegd op een zogenaamde "gemetselde

beschoeiingsmuur van ijzeren beschoeiingsstijlen met dito ankers en het optrekken van gewelven tusschen de stijlen".

Deze gewelven zien wij nu nog terug in de nieuw aangelegde kade op de plek van de werf van Zijl uit de jaren 60 en de nieuw aangelegde kade uit het eind van de jaren 70. Maar zeker ook in de nog originele noorderkade van de Nieuwe Haven. Deze kade is duidelijk uit de jaren van de aanleg, omdat de bovenste laag in zogenaamde schuinestrek-stijl is gemetseld en niet, zoals de rest, met de latere rollaag. Ook zijn nog duidelijk de aangrijppunten van de ankers te zien die bij de overige muur niet nodig waren, omdat dit muren zijn die als bekleding voor stalen damwanden dienen, de ene boven water en de langere ankers onder water omdat die ook een dijk moesten dragen onder water. Hiermee is ook meteen de originaliteit van de kade vastgesteld. De mallen die gebruikt zijn in de jaren 70 zijn nog aanwezig bij Koelewijn Bouw B.V.

Op 27 maart 1886 werd dan eindelijk begonnen met de aanleg van de haven. Later dan gepland, want de vorst hield dit jaar erg lang aan. Het was trouwens ook de winter dat Van Gogh uit Nederland

Beheert bij kaart N° 10/82

Kaart behorende bij aanbesteding van de haven in 1885. ontwerp dhr. J.J. Spruyt 1882. bron Gemeentearchief.

vertrok. Dit om het tijdsbeeld te schetsen. Op 31 maart meldt de krant dat het werk aan de haven is begonnen en dat er niet alleen een nieuwe haven wordt gegraven, maar ook dat de bestaande haven en kades een opknappbeurt krijgen. In juni is er met grond uit de haven buitendijks 500 meter dijk aangelegd en verstevigd met stenen. De haven is al op diepte en men is bezig met het aanleggen van de fundering van de kades, waarop de zogenaamde troggewelven en kubbesteilen worden geplaatst. De benaming troggewelf wordt gebruikt voor het type ronding en kubbesteilen waren de stalen dragers waartussen gemetseld werd. Ook zijn in deze maand de havendammen klaar. Dit alles door het zeer goede weer en de waterstand. In september meldt de *Nieuw Amersfoortse Courant* dat hare majesteit koningin

De jonge prinses Wilhelmina zoals om en nabij 1886. Foto Nationaal archief.

Emma en haar dochter kroonprinses Wilhelmina een bezoek hebben gebracht. De koningin bracht vaker een bezoek aan Spakenburg vanaf haar zomerverblijf Soestdijk. De krant vermeldt nog dat de koningin en de prinses na een bezoek aan de bijna voltooide havenwerken zich *"daarna aan het zeestrand nabij het dorp geruime tijd ophielden. De prinses vermaakte zich aldaar met het scheppen van zeewater in een kleine emmer"*. Misschien verklaart dit bezoek ook de hechte band die de Spakenburgse bevolking door de jaren heen heeft gehad met het Oranjestraat.

In september zijn de meeste van de 60 werklui vertrokken en de opening van de haven laat dan ook niet lang op zich wachten. Eind september wordt het laatste beetje grond uit de monding van de nieuw aangelegde haven gegraven en kan hij worden bevaren. De aannemers lieten, zo blijkt uit de krant, enkele visserschuiten op 25 september de haven alvast in gebruik nemen: *"de vlaggen werden geheschen en gedurende eenige avonden van Vrijdag tot Maandag de lantaarnen in de mast geheschen, een en ander leverde een schoon gezicht op."*

Nog even terug naar de foto die boven dit artikel staat, hoogstwaarschijnlijk is deze van 8 oktober 1886. Er wordt namelijk vermeld, dat: *"De nieuwe zeehaven te Spakenburg, gemeente Bunschoten, is dezer dagen door de visschersvloot in gebruik genomen. Als om strijd prijzen de visschers dit belangrijk en fraaie werk, benevens den zwaaren Zeedijk, -die met zuilenbazaltsteen belegd, bestand is tegen de hevigste stormen. Vrijdag 8 dezer zijn de werken door het gemeentebestuur van Bunschoten, vergezeld van den hoofdingenieur van Rijks- en van den provinciale Waterstaat, den ontwerper J.J. Spruyt, gepensioneerd opzichter 1e kl. Van Rijks Waterstaat te Amersfoort en den daagelijkschen opzichter Swets met de meeste nauwgezetheid in oogenschouw genomen en in uitmuntenden staat bevonden. Doen zij den bekwaamen waterbouwkundige in den heer Spruyt kennen, niet minder verdienen*

Overzicht van de pieren en de kade (rechts) met originele wrijfpalen, foto gemaakt tussen 1900 en 1905. collectie Utrechts archief

de aannemers, de heeren C. de Ruiter en H. Schuyt, lof voor de degelijke en nette uitvoering.”

Dat laatste valt zeker te onderschrijven, omdat de kade, die toch al bijna 125 jaar dienst doet, nog steeds aanwezig is. Zeker als we bedenken, dat deze kade jaren een dijk heeft gedragen en de watersnoodramp van 1916 heeft meegemaakt. Er was in 1886 alom lof vanuit de gemeente en de bevolking. Dit werd zelfs, en dat is voor deze tijd uitzonderlijk, vastgelegd met een camera obscura, een zeer speciale camera waar een gehele wagen voor nodig was. Leuk om te weten is dat het maken van de foto waarschijnlijk enkele minuten in beslag nam. Lachen op de foto was er daarom nog niet bij. Wel geeft de foto een leuke inkijk in het verleden. De kades lijken heel hoog op deze foto, ook is er links op de latere havendijk nog geen bebouwing aanwezig. De hoge kades zijn zogezegde *”grenen wrijfpalen met ijzeren beugels”* die verdwenen rond 1910 maar nog op vele foto's te zien zijn. De havendijk is ook rond deze tijd en misschien al eerder bebouwd. In 1935 is de dijk weggehaald waar nu de Kerkemaat is, vanwege de omdijking van de Oostmaat.

Enkele gedeeltes zijn nog aanwezig, zoals te zien is achter de parkeerplaats bij het havenkantoor van WSV de Eendracht. Op de foto zijn nog de gewelven van de noordkade te tellen. Hieruit is te concluderen dat het aantal precies klopt met de huidige toestand.

Noot van de schrijver:

Ik heb getracht een stukje te schrijven over een kade en een haven die veel voor Spakenburg hebben betekend en blijven betekenen (als vissershaven en als recreatiehaven). De kade heeft de bouw van de havendijk gezien, maar ook van de Kerkemaat en van de rokerij van Muijs. Ze heeft de watersnood van 1916 meegemaakt en het water van de Zuiderzee heeft er nog tegen aan geklotst. Ze heeft de toename en de afname van de Spakenburgse vloot meegemaakt. Er heeft een werf gelegen in deze haven. Er is hard gewerkt en prinsessen en koninginnen hebben haar aanschouwd.

Om de geschiedenis levend te houden zijn niet alleen de Oude Haven en het Spui belangrijk. Juist nu, met alle plan-

nen rond de Oostmaat (genaamd: plan Zuyderzee), is toch zeker ook dit gebied rond de Nieuwe Haven erfgoed van grote waarde. Raadslid Rikkert Heinen heeft namens de CAP enkele vragen gesteld over mijn zienswijze en geconcludeerd dat het bewaren van de kade nuttig kan zijn vanwege de culturele waarde, maar ook omdat dit geld kan besparen. Zo kan behouden ook een keer geen geld of relatief weinig geld kosten. Tevens heeft bouwer Jan Hopman een idee aangedragen om de kade die nieuw moet worden aangelegd in dezelfde stijl te houden. Zo komen er al verschillende instanties in actie voor het behoud van de kade. Samenwerken wordt het devies voor het hele plan Zuyderzee.

PIETER DE VOS

Bronnen:

- Getuigen
- De Nieuwe Amersfoortse Courant via archief Eemland.
- Gemeentearchief (kaarten en data)
- Bun Historiaal, archiefonderzoek stuk: 100 jr Nieuwe Haven A. ter Beek 1986

Over de schrijver:

Pieter de Vos is 29 jaar oud, woont in Spakenburg, is geboren in Amersfoort en opgegroeid in Spakenburg. Hij werkt als grafisch medewerker en is fotograaf in zijn vrije tijd. Verder is hij een liefhebber van zeilen met platbodems. Uit zijn interesse voor de historie van Spakenburg en haar havens is het onderzoek naar de kade ontstaan. Na weglaten van enige verwijzing van de kade in het plan Zuyderzee is er door de schrijver een zichtvisie, met als doel de kade te bewaren, bij de gemeente ingediend. Deze nu wordt onderzocht op haalbaarheid.

Overzicht op de nieuwe haven met een gedeeltelijk onbebouwde havendijk, ook hier de wrijfpalen. Collectie Gemeente Bunschoten.